

25. Η Εκκλησιαστική τέχνη στη Δύση

Στην ενότητα αυτή θα πάρεις πληροφορίες (για):

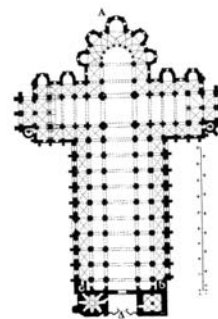
- τα χαρακτηριστικά του ρομανικού και του γοθτικού ρυθμού στη ναοδομία, στην εκκλησιαστική ζωγραφική και στη γλυπτική
- τους συμβολισμούς της δυτικής εκκλησιαστικής τέχνης
- τη βασιλική του Αγίου Πέτρου στο Βατικανό
- την εξέλιξη της εκκλησιαστικής μουσικής μετά τον 9ο μ.Χ. αι.

Η εκκλησιαστική τέχνη, όπως γνωρίσαμε, αναπτύχθηκε ενιαία σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες. Όμως οι επιδρομές γοθικών φύλων, από τον 5ο μ.Χ. αιώνα και μετά, άλλαξαν πολιτιστικά τη Δυτική Ευρώπη. Οι κατακτητές εκχριστιανίστηκαν σταδιακά, αλλά δεν είχαν δική τους αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική. Για το λόγο αυτό στους μεσαιωνικούς ναούς, στη ζωγραφική και στη γλυπτική τους, εμφανίζεται μίμηση της παράδοσης με προσθήκες και αλλαγές.

α. Ναοδομία, εικονογραφία και γλυπτική στη δυτική εκκλησιαστική τέχνη

Από τον 11ο αιώνα αποκρυσταλλώνονται διαδοχικά δύο τύποι ναών, ο **ρομανικός** και ο **γοθτικός**. Ο **ρομανικός ρυθμός** γεννήθηκε στη Γαλλία γύρω στο 1000 μ.Χ. και εξαπλώθηκε σε όλη τη Δυτική Ευρώπη. Είναι συνήθως μεγάλη τρίκλιτη βασιλική με μακρύ εγκάρσιο κλίτος στα ανατολικά (εικ. 1). Εκεί όπου συνήθως υπάρχει η αψίδα του Ιερού, ο ρομανικός ρυθμός έχει πολλές μικρότερες αψίδες που αποτελούν παρεκκλήσια. Ο τρούλος έχει κατάληξη πολυγωνική ή πυραμιδοειδή. Χαρακτηριστικοί ναοί ρομανικού ρυθμού είναι η Παναγία του Πουατιέ (Γαλλία), ο Καθεδρικός του Ντάρραμ (Αγγλία) (εικ. 2), ο Άγιος Ιάκωβος της Κομποστέλας (Ισπανία).

Στην Ιταλία, όπου ο ρυθμός αυτός δεν είχε μεγάλη διάδοση, ρομανικά μνημεία εμφανίζονται κυρίως στις βόρειες επαρχίες, εκτός από τη Βενετία στην οποία εμφανίστηκε άλλη αρχιτεκτονική παράδοση, επηρεασμένη από το Βυζάντιο. Στη Βερόνα χτίστηκε ο Άγιος Ζήνων (εικ. 3), στο Μιλάνο ο Άγιος Αμβρόσιος και στην Πίζα ο καθεδρικός ναός. Γνωστότερος ναός που σώζεται μέχρι σήμερα είναι το Βαπτιστήριο της Φλωρεντίας.

1. Κάτοψη ναού Αγ. Μαρτίνου, Γαλλία. Ρυθμός ρομανικός. Σχήμα ανισοσκελούς σταυρού.

2. Καθεδρικός ναός Ντάρραμ. Ρομανικός ρυθμός. Κεντρικό κλίτος.

3. Αγ. Ζήνων, Βερόνα, Ιταλία. Ρομανικός ρυθμός.

4. Κόγχη με τόν Χριστό εν δόξη. Βουργουνδία 12ος αι. Ρομανική ζωγραφική.

5. Εσωτερικό του ναού της Τρουά. Γαλλία. Γοτθική αρχιτεκτονική.

Οι ναοί αυτοί θυμίζουν κάστρο. Η εικόνα τους είναι επιβλητική, δίνουν την αίσθηση σταθερότητας, ασφάλειας και δύναμης. Οι δυνατοί πέτρινοι τοίχοι που ύψωναν οι νεοβαπτισμένοι τεχνίτες του ναού εκφράζουν την πίστη τους στην ικανότητα της Εκκλησίας να μάχεται τις δυνάμεις του Σκότους ως την ημέρα της Κρίσης. Η διακόσμηση με ανάγλυφα είναι αυστηρή και εντυπωσιακή. Οι εικόνες ρομανικού ρυθμού, νωπογραφίες και ψηφιδωτά, θυμίζουν αρκετά τις βυζαντινές εικόνες και χαρακτηριστικό τους είναι οι σχηματοποιημένες, αλύγιστες μορφές (εικ. 4).

Το 12ο αιώνα οι τεχνίτες στη Γαλλία δημιούργησαν το **γοτθικό ρυθμό** (εικ. 5). Κράτησαν μόνο τον πέτρινο σκελετό από το ρομανικό ρυθμό και μετέτρεψαν τις στρογγυλές του αψίδες σε αιχμηρές. Στη θέση των τοίχων μπήκαν μεγάλα παράθυρα με υαλογραφήματα (βιτρώ), (εικ. 6). Χάρη σ' αυτά οι ναοί έγιναν εντυπωσιακοί εσωτερικά και εξωτερικά. Ο θόλος τώρα είναι ψηλότερος. Το βάρος εξαφανίζεται και το κτίριο δίνει την εντύπωση ότι υψώνεται με φορά προς τα επάνω. Στα γλυπτά και στις εικόνες οι μορφές βελτιώνονται, επίσης, ως προς την κίνηση (εικ. 7).

6. Σαμουήλ και Νώε. Υαλογραφήματα (vitraux) στη Μητρόπολη του Καντέρμπουρι, Αγγλία. 12ος αι.

7. Η Παρθένος και το Βρέφος. (Βιτάλε Ντα Μπολόνια). Γοτθικός ρυθμός. 14ος αι. Μουσ. Βατικανού.

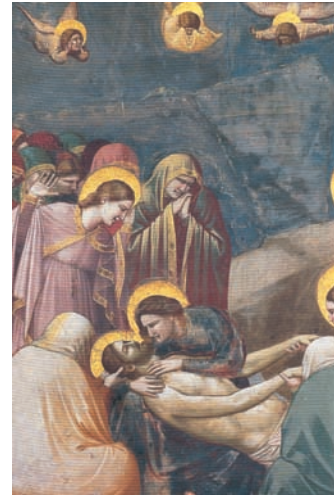
Γνωστότεροι ναοί γοθτικού ρυθμού σήμερα είναι η Παναγία των Παρισίων, το Αβαείο του Ουέστμινστερ, η Μητρόπολη του Στρασβούργου.

Στην Ιταλία ο ρυθμός αυτός δεν άσκησε μεγάλη επίδραση στη ναοδομία. Έχουμε, όμως, το γνωστό υστερογοθτικό Ντουόμο του Μιλάνου. Φτάνοντας στο 15ο μ.Χ. αι. η τέχνη επιστρέφει στην καλλιτεχνική παράδοση της αρχαιότητας. Στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική αναβιώνουν αρχαίοι ρυθμοί και στοιχεία. Κυριαρχεί ο νατουραλισμός, που χαρακτηρίζει την ελληνιστική αλλά και την εκκλησιαστική τέχνη των εννέα πρώτων αιώνων. Το κάθε άγαλμα ή εικόνα δεν είναι μόνο σύμβολο, αλλά αυτοδύναμη μορφή με συναισθήματα που πρέπει να εκφραστούν. Η εκκλησιαστική γλυπτική και ζωγραφική τον 15ο αιώνα αποκτούν προοπτική και φυσικότητα, όπως παρατηρούμε στα σωζόμενα έργα του Ντονατέλο και του Βερόκιο ή του Τζιότο και του Φρα Αντζέλικο(14ος-15ος αι.). Οι καλλιτέχνες πρέπει να πείσουν με συγκεκριμένες, σύμφωνα με τις προσωπικές τους αντιλήψεις περί τέχνης, ζωγραφικές κινήσεις το θεατή ότι απέναντί του έχει μια αυτόνομη πραγματικότητα και όχι απλώς μια εικόνα. Το 16ο μ. Χ. αι. η **ακμή της Αναγέννησης** κυριαρχεί πλήρως στην Ιταλία (εικ. 8, 9).

β. Ο ναός του Αγίου Πέτρου στο Βατικανό

Την αναγεννησιακή αρχιτεκτονική, ζωγραφική και γλυπτική μπορούμε να γνωρίσουμε σε μια επίσκεψή μας στην πεντάκλιτη βασιλική του Αγίου Πέτρου στο Βατικανό. Στο ίδιο μέρος υπήρχε ο πρώτος ναός του Μ. Κωνσταντίνου που κατεδαφίστηκε τον 16ο αιώνα με εντολή του Πάπα Ιουλίου Β' και ξαναχτίστηκε ως σταυροειδής με τρούλο, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Μπραμάντε και του Μιχαήλ Άγγελου.

Ο τρούλος είναι έργο του Μιχαήλ Άγγελου, έχει ύψος 131 μ. και διακοσμήθηκε με ψηφιδωτές εικόνες του Χριστού, της Θεοτόκου και των Πατέρων της Εκκλησίας. Αργότερα ο ναός διαμορφώθηκε σε βασιλική, με επέκταση προς τα δυτικά και με κατασκευή τριών κλιτών που χωρίζονται με πεσσούς διακοσμημένους με προσωπογραφίες Παπών. Ο αρχιτέκτονας Μπερνίνι διαμόρφωσε την πρόσοψη σε ρυθμό μπαρόκ. Για να αναδειχθούν τα προπύλαια του ναού, έδωσε ελλειψοειδές σχήμα στην πλατεία μπροστά από το ναό και την πλαισίωσε με διπλή σειρά κιόνων και με 162 αγάλματα. Πολλά γνωστά έργα τέχνης βρίσκονται στο ναό όπως ο θρόνος του αγίου Πέτρου (εικ. 10). Η Ριετά του Μιχαήλ Άγγελου και έργα του Ραφαήλ βρίσκονται σε παρεκκλήσια, με γνωστότερο την Cappella Sixtina (παρεκκλήσι του πάπα Σίξτου), και σε βοηθητικές αίθουσες του Βατικανού (εικ. 11, 12).

8. Θρήνος για τον Χριστό.
Έργο του Τζιότο,
στο μεταίχμιο της Αναγέννησης

9. Μνημείο του Σίξτου Δ'.
Εποχή Αναγέννησης.

10. Θρόνος του Αγ. Πέτρου.
Έργο του Μπερνίνι. Βατικανό.

11. Ο θόλος της Καπέλα Σιξτίνα.
Έργο του Μιχαήλ Αγγελου. Νωπογραφία

12. Ο Κατακλυσμός του Μιχαήλ Αγγελου.
Νωπογραφία στην Καπέλα Σιξτίνα.

γ. Εκκλησιαστική μουσική στη Δυτική Ευρώπη

Σημαντική έκφραση της εκκλησιαστικής μουσικής στη δυτική Ευρώπη αποτελεί το **Γρηγοριανό Μέλος**, δηλαδή η μουσική της Ρωμαϊκής Εκκλησίας έτσι όπως ορίστηκε από τον Πάπα Γρηγόριο τον Διάλογο (6ος αι. μ.Χ.), που χρησιμοποίησε υλικό και από τη βυζαντινή μουσική. Κατά τους πρώτους οκτώ χριστιανικούς αιώνες η εκκλησιαστική μουσική στη Δύση διατηρούσε σχετικές ομοιότητες με την εκκλησιαστική μουσική της Ανατολής: ήταν μονοφωνική μουσική, ψαλλόμενη από χορό στον ίδιο ήχο και χρησιμοποιούσε κλίμακες παρόμοιες με αυτές της βυζαντινής μουσικής (διατονικό γένος ήχων, όπως ο α', ο πλάγιος του α', ο δ' και ο πλάγιος του δ'). Έλκει την καταγωγή από τη ρωμαϊκή εποχή, η εκκλησιαστική μουσική της οποίας ήταν επηρεασμένη από την αρχαία ελληνική μουσική.

Το Γρηγοριανό Μέλος το διακρίνει ο ελεύθερος ρυθμός και δε χωρίζεται σε μέτρα, επειδή το κείμενο που ψάλλεται δεν είναι διαμορφωμένο σε στίχους, αλλά είναι σε μορφή πεζού λόγου. Όταν το Γρηγοριανό Μέλος άρχισε σιγά-σιγά να παραγκωνίζεται, άλλα μουσικά εκκλησιαστικά είδη δημιουργήθηκαν και πέρασαν στο προσκήνιο. Έτσι, τον 9ο και το 10ο μ.Χ. αι. εμφανίστηκε το απλό όργανο (organum), όρος που δηλώνει τις πρώτες μορφές πολυφωνίας. Στην αρχή ήταν αυτοσχέδιο τραγούδι. Πάνω σε ένα Γρηγοριανό Μέλος αυτοσχεδίαζαν μια δεύτερη μελωδία, την αντιφωνή, ενώ η πολυφωνία, με την ουσιαστική σημασία του όρου, «επινοήθηκε» στα τέλη της 1ης χιλιετίας μ.Χ. Το Γρηγοριανό Μέλος, επομένως, αποτέλεσε τη βάση της ευρωπαϊκής μουσικής .

Εκκλησιαστικό όργανο που χρησιμοποιούν οι ρωμαιοκαθολικοί.

ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΩ ΚΑΙ ΘΥΜΑΜΑΙ

- Αρχιτεκτονική αφετηρία για τους ναούς στη Δυτική Ευρώπη αποτελεί ο ρυθμός της βασιλικής με προσθήκες και τροποποιήσεις. Οι ναοί ρομανικού και γοθτικού ρυθμού που εμφανίζονται αρχικά στη Γαλλία και μετά σε όλη τη Δυτική Ευρώπη είναι ογκώδεις και εντυπωσιακοί.
- Η ζωγραφική και η γλυπτική αυτών των αιώνων υστερούν σε πλαστικότητα και φυσικότητα. Η κεντρική και η νότια Ιταλία έμειναν προσκολλημένες στην αρχαία εκκλησιαστική ναοδομία και ζωγραφική.
- Το 15ο και 16ο αι. η στροφή στην αρχαιότητα χαρακτηρίζει την εκκλησιαστική τέχνη ολόκληρης της Δυτικής Ευρώπης. Κυριαρχεί ο νατουραλισμός. Η βασιλική του Αγίου Πέτρου συνδυάζει αναγεννησιακά στοιχεία με ρυθμό μπαρόκ.
- Τέλος, η μουσική από τη μονοφωνία του Γρηγοριανού Μέλους φτάνει στην πολυφωνία τον 11ο αι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να βρείτε ένα χαρακτηριστικό έργο για κάθε ζωγράφο, για κάθε γλύπτη και για κάθε αρχιτέκτονα της Αναγέννησης και να σημειώσετε πάνω σε ένα χάρτη τις πόλεις στις οποίες τα έργα βρίσκονται σήμερα.
2. Να βρείτε πληροφορίες για τον Τζιότο και για τον Ραφαήλ.
3. Να συγκρίνετε τις βυζαντινές εικόνες του βιβλίου σας με τις αναγεννησιακές. Να επισημάνετε και να σχολιάσετε ομοιότητες και διαφορές.
4. Παρατηρήστε μια εικόνα ρομανικής τέχνης και μια βυζαντινής τέχνης. Διαπιστώνετε κάποια σχέση μεταξύ τους;

26. Το σχίσμα του 1054: γεγονός μεγάλης οδύνης

Στην ενότητα αυτή θα πάρετε πληροφορίες (για):

- τα αίτια που προκάλεσαν το Σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας
- τις οδυνηρές συνέπειες του Σχίσματος σε Ανατολή και Δύση
- τις προσπάθειες που έγιναν για την άρση του Σχίσματος.

Με τη διαίρεση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική, αργά αλλά βαθμιαία διακρίθηκε και η Εκκλησία σε Ανατολική και Δυτική. Τον 11ο μ.Χ. αιώνα οι διαφορές μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας είχαν πολλαπλασιαστεί και ενταθεί.

α. Η απομάκρυνση Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας. Τα αίτια του Σχίσματος

Τον 5ο και τον 6ο μ.Χ. αιώνα ο Πάπας αντιδρά έντονα στα ίσα «πρεσβεία τιμής», (ισοτιμία) των δύο Εκκλησιών (Ανατολικής και Δυτικής), που είχαν αναγνωριστεί από τις Β' και Δ' Οικουμενικές Συνόδους. Στους αιώνες αυτούς η Ανατολική Εκκλησία αναπτυσσόταν και άκμαζε, ενώ η Δυτική παρακολουθούσε τις διαρκείς πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές που συντελούνταν στη Δυτική Ευρώπη και προσπαθούσε να διατηρήσει το κύρος και τη δύναμη που είχε τους πρώτους μετά Χριστόν αιώνες.

Στις αρχές του 9ου αι. οι Εκκλησίες Ανατολής και Δύσης βρίσκονται σε διένεξη με αφορμή τη χειροτονία του Φωτίου και την εκλογή του, σε ελάχιστο χρόνο, ως Πατριάρχη. Η διαδικασία αυτή δεν προβλέπεται από τους κανόνες της Εκκλησίας και γι' αυτό το λόγο δε γίνεται αποδεκτή από τη Δυτική Εκκλησία. Το 879 αναγνωρίζεται τελικά ο Φώτιος ως νόμιμος Πατριάρχης και από τη Δυτική Εκκλησία, και η κρίση μεταξύ των Εκκλησιών εκτονώνεται. Στη σύγκρουση, όμως, είχαν αναδειχθεί δογματικές και εκκλησιαστικές διαφορές:

α. Στο «Σύμβολο της Πίστεως» η Δυτική Εκκλησία προσέθεσε τη λέξη *filioque* (Το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται και εκ του Υιού). Όμως, αυτή η διπλή εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Πατέρα και από τον Υιό καταλύει το δόγμα της Αγίας Τριάδας, γιατί κάθε πρόσωπό της είναι μοναδικό, ανεπανάληπτο και έχει τα δικά του αποκλειστικά χαρακτηριστικά (ο Πατέρας είναι αγέννητος-άναρχος, ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα).

Η ανάμειξη των αποκλειστικών αυτών ιδιοτήτων των προσώπων της Αγίας Τριάδας δημιουργεί σύγχυση και ακυρώνει την κοινωνία τους στη βάση της ισότητας και της διαφοράς. Με την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Πατέρα και από τον Υιό δεν έχουμε μόνο διαρχία στην Αγία Τριάδα αλλά και μία σαφή υποτίμηση του Αγίου Πνεύματος.

Άγ. Μάρκος ο Ευγενικός
Υπέρμαχος της Ορθοδοξίας στη Σύνοδο
Φεράρας-Φλωρεντίας. Εικόνα του 18ου αι.

β. Η Δυτική Εκκλησία άρχισε να περιβάλλει το θεσμό του επισκόπου Ρώμης με εξουσία αυστηρή για την υπόλοιπη Εκκλησία. Αναγνωρίζεται, δηλαδή, το ιδιαίτερο πρωτείο του Πάπα σε θέματα διοίκησης και πίστης στην Εκκλησία, ο οποίος έτσι τείνει να αντικαταστήσει το συνοδικό σύστημα της Εκκλησίας.

Αν και οι κύριες αιτίες του Σχίσματος ήταν δογματικές, η οριστική ρήξη μεταξύ των Εκκλησιών επήλθε εξαιτίας κρίσης στην Ιταλία, στα μέσα του 11ου μ.Χ. αι.

Οι κάτοικοι της νότιας Ιταλίας και της Σικελίας θαύμαζαν τις παραδόσεις και τη λαμπρότητα της Ανατολικής Εκκλησίας και Αυτοκρατορίας. Ο Πάπας Λέων Θ' (1049-1054) προσπάθησε να εισαγάγει τα λατινικά έθιμα στη λατρεία, στην εκκλησιαστική και στην κοινωνική ζωή των περιοχών αυτών. Ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουάριος (1043-1069) αντέδρασε σθεναρά και έδωσε εντολή να κλείσουν όλα τα λατινικά μοναστήρια και ναοί στην Κωνσταντινούπολη. Η αφορμή για το Σχίσμα δόθηκε.

β. Το Σχίσμα: γεγονότα και σύγκρουση των Εκκλησιών

Ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουάριος με επιστολή του καταδικάζει με σφοδρότητα τις καινοτομίες της Δυτικής Εκκλησίας. Ο Πάπας ορίζει τον καρδινάλιο Ουμβέρτο επικεφαλής της αποστολής που θα μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη να παραδώσει επιστολές προς τον αυτοκράτορα και τον Πατριάρχη. Με τις επιστολές αυτές ο Πάπας Λέων Θ' διεκδικεί την προσάρτηση των Εκκλησιών της Βουλγαρίας και της Ήλλυρίας στη δικαιοδοσία του, ενώ συγχρόνως αμφισβητεί τον τίτλο του Οικουμενικού Πατριάρχη για τον Μ. Κηρουάριο. Όταν ο Ουμβέρτος πληροφορείται το θάνατο του Πάπα (15/4/1054), επισπεύδει τις κινήσεις του.

Ο Ουμβέρτος φέρεται αλαζονικά. Υποστηρίζει απόλυτα το παπικό πρωτείο. Ο Μ. Κηρουάριος, από την πλευρά της Ανατολικής Εκκλησίας, πιστεύει ότι ο Πάπας πρέπει να διαπραγματεύεται μαζί του ως ίσος προς ίσο. Είναι έτοιμος να καταδικάσει απερίφραστα όλες τις καινοτομίες της Δυτικής Εκκλησίας.

Το κλίμα φορτίστηκε, όταν διαβάστηκαν οι επιστολές του Πάπα από τους αντιπροσώπους του. Στην απογευματινή Θεία Λειτουργία του Σαββάτου, της 16ης Ιουλίου 1054, την ώρα της τέλεσης του μυστηρίου, ο καρδινάλιος Ουμβέρτος προκλητικά καταθέτει, μαζί με τους άλλους δύο παπικούς αντιπροσώπους, στην Αγία Τράπεζα του ναού της Αγίας Σοφίας τον αφορισμό του Πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουάριου και των κυριότερων συνεργατών του και αναθεματίζει ολόκληρη την Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι δυτικοί αντιπρόσωποι αποχωρούν επιδεικτικά από το ναό.

Ο Πατριάρχης συγκαλεί στις 24 Ιουλίου 1054 Σύνοδο, στην οποία αναθεματίζει και αφορίζει τους συντάκτες της επιστολής της Δυτικής Εκκλησίας και όλους όσοι την ακολουθούν.

Οι Πατριάρχες της Ανατολής (Ιεροσολύμων, Αντιοχείας και Αλεξανδρείας) ενημερώνονται για τα γεγονότα από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και συντάσσονται μαζί του, παραμένοντας πιστοί στην Ορθοδοξία.

Το Σχίσμα των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης είναι πια πραγματικότητα.

Ο Οικ. Πατρ. Αθηνάγορας Α' και ο Πάπας Παύλος ΣΤ' (25/7/1967), οι πρωτεργάτες του διαλόγου Ανατολής και Δύσης.

γ. Συνέπειες του Σχίσματος σε Ανατολή και Δύση

Το Σχίσμα αποτελεί καμπή στην ιστορία της Εκκλησίας. Οι συνέπειές του συνοψίζονται στα εξής:

Ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης αυξάνει βαθμιαία την πνευματική κυριαρχία στην Ανατολή, όπου διατηρείται το συνοδικό σύστημα στη διοίκηση της Εκκλησίας.

Για την πολιτική ζωή της αυτοκρατορίας το Σχίσμα είναι καταστροφικό. Η Δύση εκτρέφει συνεχώς σχέδια κατάκτησης της Ανατολής με τις Σταυροφορίες. Με την τέταρτη Σταυροφορία (1202-1204) καταλαμβάνει και καταστρέφει την Πόλη. Προσπαθεί να επιβάλει στα κατακτημένα μέρη τα λατινικά έθιμα. Αντιμετωπίζει τους ορθοδόξους ως εχθρούς χειρότερους και από τους μουσουλμάνους, οι οποίοι αποτελούσαν το πρόσχημα της Σταυροφορίας.

Λίγους αιώνες αργότερα, η Δυτική Εκκλησία γνωρίζει κρίσεις και διαδοχικά σχίσματα (π.χ. Προτεσταντισμός) που είχαν ως αιτία τους τις αυταρχικές θέσεις της ρωμαϊκής Εκκλησίας σε ζητήματα εκκλησιαστικά, αλλά και πολιτικά.

δ. Προσπάθειες άρσης του Σχίσματος των Εκκλησιών

Από το 1054 μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453 έγιναν απόπειρες για την άρση του Σχίσματος. Οι αυτοκράτορες – κυρίως οι Παλαιολόγοι – περίμεναν βοήθεια από τη Δύση για να αντιμετωπίσουν τους Σελτζούκους Τούρκους και κατόπιν τους Οθωμανούς. Οι απαιτήσεις, όμως, των Παπών για κυριαρχία και υπαγωγή της Ανατολής στην εκκλησιαστική τους δικαιοδοσία εύρισκαν εμπόδιο το ορθόδοξο εκκλησιαστικό φρόνημα του λαού.

Οι σημαντικότερες προσπάθειες ένωσης των Εκκλησιών επιχειρήθηκαν με τη Σύνοδο της Λυών (1274) και της Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439).

Στη Λυών, ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος προσπάθησε να ενώσει τις δύο Εκκλησίες, για να ενισχύσει πολιτικά και στρατιωτικά την ανατολική αυτοκρατορία, η οποία κινδύνευε από τους Τούρκους. Οι αξιώσεις του Πάπα και η αντίδραση που αυτές προκάλεσαν εμπόδισαν την ένωση των Εκκλησιών.

Για τον ίδιο λόγο συμμετείχε στη Σύνοδο της Φερράρας-Φλωρεντίας ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος. Πολλοί υπέγραψαν την ένωση, πιεζόμενοι με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο. Ελάχιστοι αντέδρασαν, με πρώτο τον Μάρκο τον Ευγενικό, επίσκοπο Εφέσου. Τα Πατριαρχεία της Ανατολής συμφώνησαν με τη θεολογία του Μάρκου και η ένωση – περισσότερο υποτέλεια στη Δύση θα ήταν – ακυρώθηκε στην πράξη.

Οι προσπάθειες πάντως «ίνα πάντες ἔν ὄσιν» (για την ενότητα της Εκκλησίας) δε σταμάτησαν ποτέ. Στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν αδύνατη κάθε απόπειρα για έναν εκκλησιαστικό διάλογο. Στον εικοστό, όμως, αιώνα έγιναν βήματα προόδου σε επίπεδο διαλόγου και επικοινωνίας μεταξύ του Ανατολικού και Δυτικού Χριστιανισμού.

Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος στη Φλωρεντία.
Πίνακας του Β. Gozzoli.
Ανάκτορο των Μεδίκων, Φλωρεντία